

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის რეფერირებადი და
რეცენზირებადი საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი

Refereed and Reviewed International Scientific and Analytical Journal
of the Faculty of Economics and Business,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ეკონომიკა და ბიზნესი ECONOMICS AND BUSINESS

3

ტომი ♦ Volume ♦

XI

№3, 2018

ISSN 1987-5789

ოჯახის მხარდაჭერის პოლიტიკა საქართველოში

თენგიზ პერულავა

მედიცინის აკადემიური დოქტორი,
ჩაფიძის გადაუდებელი კარდიოლოგიის ცენტრი
tengiz.verulava@iliauni.edu.ge

საქართველოში ბოლო ათწლეულების მანძილზე შეინიშნება მძიმე დემოგრაფიული მდგომარეობა. 2014 წელს ჩატარებული მოსახლეობის საყოველთაო აღწერით, საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობა 3729635-ს შეადგენს, ნაცვლად 2002 წლის 4371535-ისა, ანუ 14,7%-ით (641900) ნაკლებს [1]. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ ჩატარებული კვლევების მიხედვით, არსებული დემოგრაფიული ტენდენციების შენარჩუნების შემთხვევაში, 2050 წლისათვის საქართველოს მოსახლეობა 2985000-მდე (32%-ით 2014 წელთან შედარებით) შემცირდება. საქართველოში არსებული მძიმე დემოგრაფიული მდგომარეობა განპირობებულია დაბალი შობადობით, სიკვდილიანობის ზრდით, მოსახლეობის დაბერების ტენდენციით. არასახარბიელო დემოგრაფიულ მდგომარეობას ხელს უწყობს ქვეყანაში არსებული მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა, უმუშევრობა, მაღალი მიგრაცია, აბორტების მაღალი მაჩვენებელი. საქართველოში არსებული მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობის, შეზღუდული სახელმწიფო ბიუჯეტის გათვალისწინებით და შესაბამისად, სახსრების ეფექტიანად გამოყენების მიზნით, მიზანშეწონილია სახელმწიფომ შეიმუშავოს დემოგრაფიული მდგომარეობის გაუმჯობესების ხელშეწყობის მიზნობრივი სახელმწიფო პროგრამა, რომელიც გათვლილი იქნეს დაბალ და საშუალო შემოსავლიან ოჯახებზე და გავრცელდება მთელი ქვეყნის მასშტაბით. ამ მხრივ, ქვეყანაში არსებული დემოგრაფიული პრობლემების მოგვარების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მექანიზმია ოჯახის მხარდაჭერის პოლიტიკა, რომელიც გულისხმობს სახელმწიფოს მიერ ისეთი ღონისძიებების გატარებას, როგორიცაა: ოჯახის ფინანსური ხელშეწყობა და დახმარება, სამუშაოსა და ოჯახის შეთავსებისათვის შესაბამისი გარემოს შექმნა და მრავალი სხვა.

საკვანძო სიტყვები: ოჯახის მხარდაჭერა; დემოგრაფია; შობადობა; მოსახლეობის დაბერება.

დემოგრაფიული ტენდენციები საქართველოში

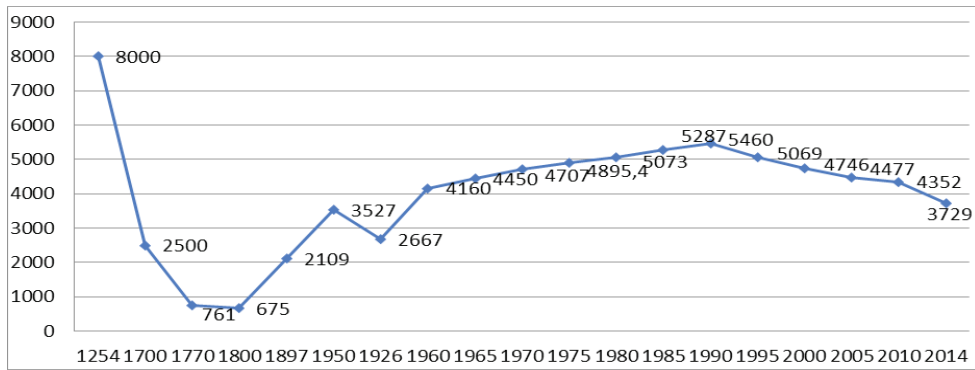
ისტორიულად საქართველოს მოსახლეობა ყველაზე მრავალრიცხოვანი XIII საუკუნის პირველ ნახევარში იყო - 8 მლნ უცხოელ დამპყრობთა გამუდმებული შემოსევების შედეგად XVIII საუკუნეში საქართველოს მოსახლეობა 761 ათასამდე შემცირდა;

XIX საუკუნის დასაწყისში კი, ქვეყანაში შავი ჭირის გავრცელების გამო, მოსახლეობა თითქმის განახევრდა და 400 ათას კაცს შეადგენდა; XIX საუკუნის ბოლოს საქართველოს მოსახლეობა 2 მლნ-ს შეადგენდა, ანუ ერთ საუკუნეში 5-ჯერ გაიზარდა [2]. უკანასკნელ წლებში, საქართველოს მოსახლეობა ყველაზე მრავალრიცხოვანი 1989-1992 წლებში იყო და 5 მლნ 400 ათასს შეადგენდა (იხ. სქემა 1).

ისტორიულად კავკასიაში საქართველოს მოსახლეობა რაოდენობრივად ყველაზე მრავალრიცხოვანი იყო და ქართველები ყოველთვის სჭარბობდნენ სომხებსა და აზერბაიჯანელებს; 1926 წელს კავკასიის მთელი მოსახლეობის 35,1% საქართველოში ცხოვრობდა; 1970 წელს იგი 28,1%-მდე, ხოლო 2010 წელს 18,95%-მდე შემცირდა. ამასთან, აზერბაიჯანის მოსახლეობის რაოდენობა 30,4%-დან 38,0%-მდე გაიზარდა [2].

საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობა (1254-2014 წწ) (ათასებში) [1; 2; 10]

სქემა 1

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ხალხთმოსახლეობის ფონდის მიერ გამოქვეყნებული მონაცემებით, არსებული დემოგრაფიული ტენდენციების შენარჩუნების შემთხვევაში, 2050 წლისათვის საქართველოს მოსახლეობა 3186000-მდე (15%-ით 2014 წელთან შედარებით), ხოლო 2100 წლისათვის 2,367 000 ადამიანამდე (37.5%-ით 2014 წელთან შედარებით) შემცირდება [3]. შედარებისათვის, 2050 წლისათვის აზერბაიჯანის მოსახლეობა 33%-ით, ხოლო სომხეთის მოსახლეობა 7%-ით გაიზარდება. როგორც ვხედავთ, სახეზეა კავკასიაში დემოგრაფიული ბალანსის დარღვევა (იხ. დიაგრამა 1).

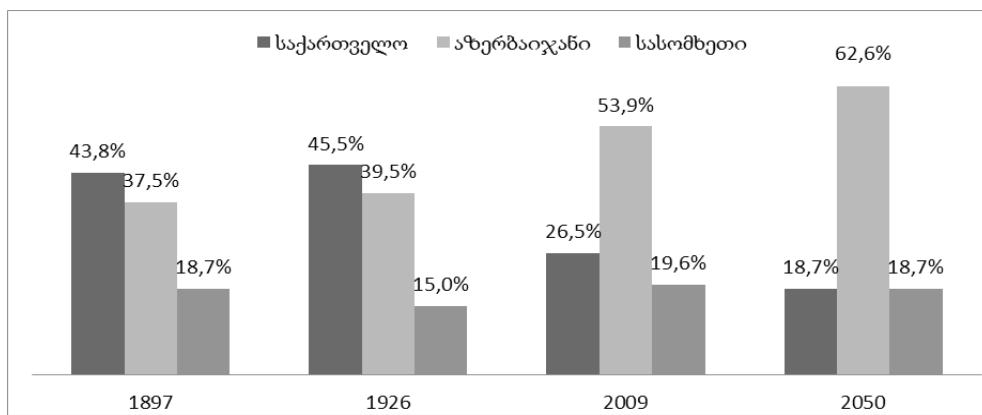
საქართველოს მოსახლეობის სწრაფი კლების უმთავრეს მიზეზებია სიკვდილიანობის მაღალი და შობადობის დაბალი მაჩვენებელი, მოსახლეობის ბუნებრივი მატების შემცირება, დაბერების ტენდენცია, გარე და შიდა მიგრაციის ფართო მასშტაბები.

ოფიციალური მონაცემების მიხედვით საქართველოში ყველაზე მეტი ბავშვი 1961 წელს დაიბადა -104 ათასი; 1960-1990 წლებში საშუალოდ ყოველწლიურად 93 ათასი ბავშვი იბადებოდა; შობადობის მაჩვენებელი განსაკუთრებით შემცირდა 1990-იანი წლების შემდეგ და 1991-2010 წლებში წელიწადში საშუალოდ 55 ათასი შეადგინა;

უკანასკნელ წლებში საგრძნობლად შემცირდა შობადობის აბსოლუტური მაჩვენებელიც, კერძოდ, 1960-1969 წლებში შობადობის აბსოლუტური მაჩვენებელი 850 908 ბავშვს შეადგენდა, ხოლო 2000-2009 წლებში იგი 502296-მდე შემცირდა [4]. შობადობის მკვეთრი შემცირება 1992 წლიდან დაიწყო. მეორე მსოფლიო ომის პერიოდშიც კი საქართველოს მოსახლეობის ბუნებრივი მატება 135 ათას კაცს შეადგენდა [5].

**მოსახლეობის მატება საქართველოში, აზერბაიჯანსა და სასომხეთში
(1897-2050 წწ) [1; 2; 10]**

დიაგრამა 1

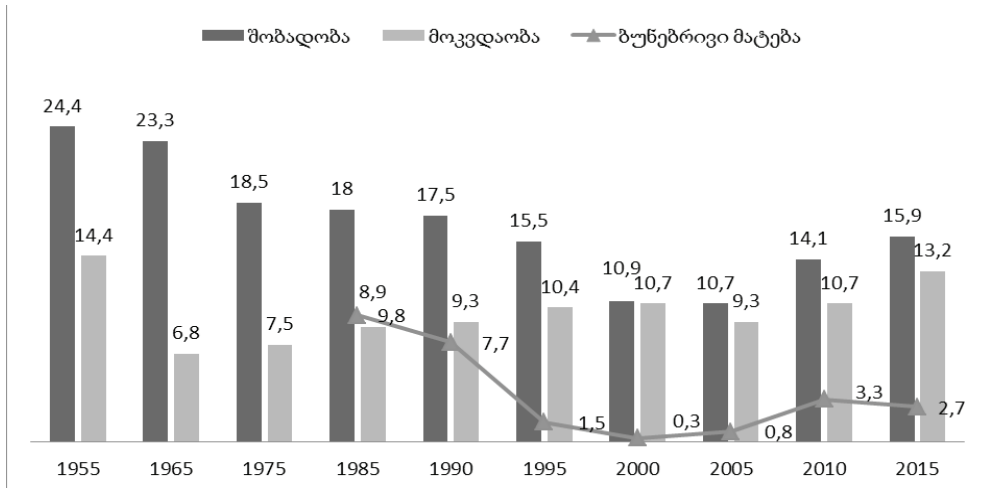

ქვეყნის დემოგრაფიულ განვითარებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს დაბადებულ გოგონათა რაოდენობა: 1980-1989 წლებში მან შეადგინა - 454000, 2000-2009 წლებში - 236 000, ანუ 48%-ით ნაკლები; 1980-იან წლებში დაბადებულ ქალებში შობადობა მიმდინარეობს 2020 წლამდე, ხოლო 2020 წლიდან იწყება შობადობა 2000-2009 წლებში დაბადებულ ქალებში. შედეგად, 2020 წლიდან შობადობა განახევრდება და განაპირობებს დემოგრაფიულ ვარდნას [4]. ეკონომიკური პირობების არსებითი გაუმჯობესების შემთხვევაშიც ქვეყანა ვეღარ ასცდება დემოგრაფიულ კატასტროფას და იგი მაინც ვერ მოახდენს წინა პერიოდში დაბადებული ქალების რაოდენობის კლების შედეგად გამოწვეული შობადობის შემცირების საგრძნობ კომპენსაციას [2].

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, 1990-იანი წლების შემდეგ შობადობის მაჩვენებელი 17.5-15.9 შუალედში მერყეობს. ასევე მნიშვნელოვნად შემცირდა მოსახლეობის ბუნებრივი მატება. ბუნებრივი მატების მაჩვენებელი აღნიშნულ პერიოდში 7.7-დან 2.7-მდე შემცირდა, ხოლო მოკვდაობის მაჩვენებელი 9.3-დან 13.2-მდე გაიზარდა [1] (იხ. დიაგრამა 2).

შობადობა, მოკვდაობა, ბუნებრივი მატება საქართველოში (1000 ადამიანზე) [1; 2; 10]

დიაგრამა 2

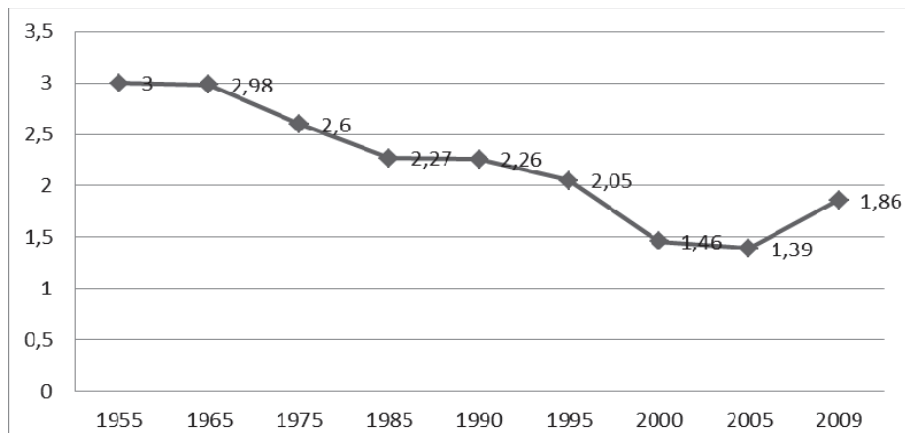

XX საუკუნის ბოლო ათწლეულებიდან მოყოლებული, საქართველოს მოსახლეობაში დამკვიდრდა მცირეშვილიანობა. სულ უფრო მცირდება იმ დედების რაოდენობა, რომლებსაც სამი და მეტი შვილი ჰყავთ. კერძოდ, თუ საქართველოში 1960 წელს მესამე და მეტი ბავშვის დაბადების წილი მთელ დაბადებულთა 36,5 პროცენტს შეადგენდა, 2009 წელს ეს მაჩვენებელი 13,6 პროცენტს უდრის [2].

ფერტილობის კოეფიციენტი, რომელიც შვილოსნობის უნარის მქონე ერთი ქალის მიერ (15-49 წლის) სიცოცხლის განმავლობაში დაბადებული ბავშვების საშუალო რაოდენობას გულისხმობს, საჭირო მნიშვნელობას (2.16) უკანასკნელად 1980-იანი წლების ბოლოს აღწევდა. 1991 წლიდან აღინიშნა მაჩვენებლის კლება და 2005 წელს მინიმუმს მიაღწია (1,39). შემდგომ წლებში დაიწყო მაჩვენებლის მატება და 2009 წელს ის 1,86-ს გაუტოლდა. გასათვალისწინებელია, რომ მოსახლეობის განვითარებისა და თაობათა ერთი და იმავე რაოდენობით შეცვლისთვის, ანუ თაობათა აღდგენისათვის, ეს კოეფიციენტი მინიმუმ 2.1-ის ტოლი უნდა იყოს, ანუ ერთმა ქალმა მთელი თავისი სიცოცხლის განმავლობაში უნდა გააჩინოს მინიმუმ 2 ბავშვი. ეს კი იმაზე მიუთითებს, რომ ქვეყანა ნორმალური რეპროდუქტიულობის დონეზე ბევრად დაბალი მაჩვენებლით ხასიათდება (იხ. სქემა 2).

ფერტილობის კოეფიციენტი (საქართველო 1955-2009 წწ) [1; 10]

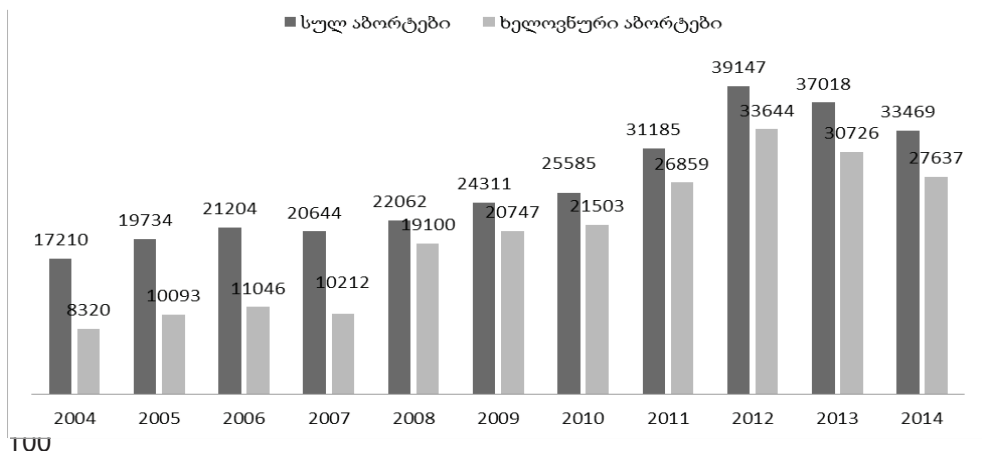
სქემა 2

შობადობის და შესაბამისად მოსახლეობის ზრდას მნიშვნელოვნად აფერხებს აბორტების დიდი რაოდენობა ქვეყანაში. ორსულობის ხელოვნური შეწყვეტის (აბორტების) როგორც მონაცემებიდან ჩანს, ბოლო ათწლეულში მკვეთრად გაიზარდა აბორტების რიცხვი და 2004 წლის მონაცემთან შედარებით 2012 წლის წინასწარი მონაცემი 130%-ით არის გაზრდილი (იხ. დიაგრამა 3). 2013 წლის შემდეგ შეინიშნება აბორტების რიცხვის შემცირება, რაც დაკავშირებულია სახელმწიფოს მხრიდან გადადგმულ კონკრეტულმა ნაბიჯებთან და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის გაუმჯობესებასთან. 2014 წელს ქვეყანაში განხორციელდა საკანონმდებლო ცვლილებები: აიკრძალა სელექციური (შერჩევითი) აბორტები, აბორტამდე მოსაფიქრებელი ვადა 3-დან 5 დღემდე გაიზარდა. გამკაცრდა უკანონო აბორტებთან დაკავშირებით სანქციები. თუმცა, გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ საქართველოში აბორტების უმრავლესობა არალეგალურია, შესაბამისად, მისი აღრიცხვა რთულია.

აბორტების რაოდენობა საქართველოში (2004-2014 წწ) [1]

დიაგრამა 3

მიგრაციის პრობლემა საქართველოში

დემოგრაფიულ მდგომარეობაზე უარყოფითად მოქმედებს შიდა მიგრაციის პრობლემა. წლიდან წლამდე მოსახლეობისგან იცლება საქართველოს სოფლები, გამსაკუთრებით მთიან რეგიონებში. 2002 წლის ოფიციალური სტატისტიკის მონაცემებით, 164 სოფელი მთლიანად დაცლილია, 152 სოფელში 10 და ნაკლები კომლი ცხოვრობს, ხოლო 905 სოფელში მხოლოდ 100 კაცამდე მცხოვრებია [6]. ამასთან, თუ ადრე უმეტესად დროებით და სეზონურ მიგრაციას ჰქონდა ადგილი, ამჟამად მან მუდმივი და შეუქცევადი ხასიათი მიიღო. განსაკუთრებით საგანგაშო მდგომარეობა შეინიშნება ისეთ მთიან რეგიონებში, როგორიცაა: რაჭა-ლეჩხუმი, თუშეთი, ფშავი, ხევსურეთი [6].

რაც შეეხება გარე მიგრაციას, რომელიც დემოგრაფიული მდგომარეობის განსაზღვრის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია, ძირითადად მძიმე ეკონომიკური პირობების გამო, უკანასკნელ წლებში ქვეყანა მილიონამდე ადამიანმა დატოვა და ფიზიკური არსებობისათვის სახსრის საშოვნელად საცხოვრებლად სხვა ქვეყნებს მიაშურა. 2001 წლიდან დღემდე ქვეყნის შიგნით დაიბადა 630 000 ბავშვი, მაშინ, როდესაც უცხოეთში გაჩნდა 200 000 ქართველი. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ინფორმაციით, მიგრაციული სალდო (სხვაობა ემიგრანტებისა და იმიგრანტების რაოდენობას შორის) 2000 წლიდან დღემდე უმეტეს შემთხვევებში უარყოფითია, რაც იმას ნიშნავს, რომ ქვეყნიდან უფრო მეტი ადამიანი გადის, ვიდრე შემოდის [6].

საქართველოს საზღვარზე გადაადგილებული საქართველოს მოქალაქეების სტატისტიკა [1]

ცხრილი 1

წელი	შემოსვლა	გასვლა	სალდო
2003	324,823	357,035	-32,212
2004	544,753	539,279	5,474
2005	909,424	833,113	76,311
2006	1,161,989	1,174,119	-12,130
2007	1,441,642	1,473,437	-31,795
2008	1,841,693	1,862,420	-20,727
2009	1,984,210	1,979,635	4,575
2010	2,089,286	2,089,940	-654
2011	2,233,589	2,238,527	-4,938
2012	2,739,231	2,733,697	5,534
2013	3,207,376	3,219,628	-12,258

ოჯახის მხარდაჭერის პოლიტიკა ევროკავშირის ქვეყნებსა და საქართველოში

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, მნიშვნელოვანია, დემოგრაფიული მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით სათანადო სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავება. ამ მხრივ, ქვეყანაში არსებული დემოგრაფიული პრობლემების მოგვარების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მექანიზმია ოჯახის მხარდაჭერის პოლიტიკა.

ოჯახის მხარდაჭერის პოლიტიკა გულისხმობს სახელმწიფოს მიერ ისეთი ღონისძიებების გატარებას, როგორიცაა: ოჯახის ფინანსური ხელშეწყობა და დახმარება, სამუშაოსა და ოჯახის შეთავსებისათვის შესაბამისი გარემოს შექმნა [6].

ოჯახის ფინანსური ხელშეწყობა გულისხმობს სახელმწიფოს მიერ შემდეგი ფინანსური ღონისძიებების გატარებას: ბავშვის/ოჯახის ფინანსური დახმარება, ბავშვის დაბადებასთან დაკავშირებით ერთჯერადი ფინანსური დახმარება, ბავშვის მზრუნველობასთან დაკავშირებული ხარჯების დაფარვაში დახმარება, საგადასახადო შეღავათების მინიჭება და ოჯახის ერთობლივი შემოსავლის დაბეგვრის განსახვავებული სისტემის შექმნა [6].

სამუშაოსა და ოჯახის შეთავსებისათვის შესაბამისი გარემოს შექმნა გულისხმობს სახელმწიფოს მიერ დეკრეტული შვებულების (ან ბავშვის მოვლასთან დაკავშირებული შვებულების) შესაბამისი გარანტიების შემუშავებითა და ორივე მშობლისათვის აღნიშნული უფლებით სარგებლობის შესაძლებლობის მიცემით [6].

ოჯახის ფინანსური დახმარება ფულადი სოციალური დახმარებაა, რომლის მიზანია სახელმწიფოს მიერ ოჯახის გრძელვადიანი ფინანსური მხარდაჭერა ბავშვის აღზრდის პროცესში და განისაზღვრება ოჯახში ბავშვების რაოდენობის და ბავშვის ასაკის მიხედვით [6].

საქართველოში ოჯახის ფინანსური დახმარების პირობები სრულიად განსხვავდება ევროკავშირის ქვეყნებში არსებული სტანდარტებისაგან. საქართველოში ფულადი დახმარების მიღების უფლება ვრცელდება მხოლოდ იმ რეგიონებში ფაქტობრივად მცხოვრებ ბავშვებზე, სადაც წინა მე-2 და მე-3 წელს არ ფიქსირდება წლიური მატების საშუალო დადებითი მაჩვენებელი [7]. 2014 წლის 1 ივნისიდან ასეთად განისაზღვრა 6 რეგიონი, სადაც სიკვდილიანობა აღემატება შობადობას.

აღნიშნული პირობა უთანასწორო მდგომარეობაში აყენებს იმ ოჯახებს, რომლებიც მოცემულ რეგიონში არ ცხოვრობენ. ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში ოჯახის ფინანსური დახმარების მიღების უფლება ვრცელდება ყველა მოსახლეზე. გარდა ამისა, საქართველოში ფულად დახმარებას იღებს რიგით მესამე ან შემდეგი ცოცხლადშობილი შვილი. ამისგან განსხვავებით, ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში ოჯახის ფინანსური დახმარების ოდენობა დამოკიდებულია ოჯახში ბავშვების რაოდენობაზე, კერძოდ, სახელმწიფო ოჯახის ფინანსურ დახმარებას გამოყოფს პირველი ბავშვის გაჩენიდან და ფინანსური დახმარების ოდენობა იზრდება ყოველ შემდეგ ბავშვზე.

საქართველოში ფულადი დახმარება ინიშნება 2 წლის ასაკამდე. ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში ოჯახს უფლება აქვს მიიღოს ფინანსური დახმარება ბავშვის სრულ-

ნლოვანების მიღწევამდე (18 წელი). შესაბამისად, საქართველოსი არსებული ფინანსური დახმარების პერიოდი ძალიან ცოტაა ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში არსებულ ფინანსური დახმარების მიღების პერიოდთან შედარებით.

საქართველოში ფულადი დახმარების ოდენობა მაღალმთიან რეგიონში ფაქტობრივად მცხოვრებთათვის 200 ლარია, ხოლო არამაღალმთიან რეგიონში ფაქტობრივად მცხოვრებთათვის - 150 ლარი [7]. აღნიშნული თანხა ერთობ მცირეა ბავშვის საჭიროებებთან მიმართებით და ვერ უზრუნველყოფს ოჯახის შესაბამის დახმარებას ბავშვის აღზრდის პროცესში [6].

ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში გათვალისწინებულია ბავშვის საჭიროებები ასაკის მიხედვით, შესაბამისად, სახელმწიფო ადგენს ფინანსური დახმარების განსხვავებულ ოდენობას სხვადასხვა ასაკის კატეგორიის ბავშვისათვის. საქართველოს კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს ოჯახის დამატებით ფინანსურ დახმარებას განსაკუთრებული საჭიროების მქონე ბავშვის ყოლის შემთხვევაში.

საქართველოში ერთი და იგივე ბენეფიციარი ვერ მიიღებს ორ ან მეტ ფულად დახმარებას. ასეთ შემთხვევაში, ოჯახი იძულებულია გააკეთოს არჩევანი რამდენიმე სოციალური დახმარების ღონისძიებას შორის. ევროკავშირის ქვეყნებში ოჯახი იღებს რამდენიმე, სხვადასხვა სახის სოციალურ დახმარებას.

საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში ადგილობრივი თვითმმართველობები მრავალშვილიანი ოჯახების დასახმარებლად განსხვავებულ მეთოდებს (სოციალური დახმარებების ოდენობა, პირობები) იყენებენ. სხვადასხვა რეგიონში მრავალშვილიანი ოჯახების დახმარების პროგრამის ბენეფიციარები არიან სოციალურად დაუცველი 3, 4 ან 5 და მეტი შვილიანი ოჯახები [6]. ზოგიერთ ადგილობრივ თვითმმართველობებს მრავალშვილიანი ოჯახების დახმარების პროგრამა საერთოდ არ გააჩნიათ. თითოეულ ბავშვზე ყოველთვიური ფულადი დახმარების ოდენობა სხვადასხვა თვითმმართველ ერთეულში მერყეობს 10 ლარიდან 50 ლარამდე [6]. გარდა ფულადი დახმარებისა, ადგილობრივი თვითმმართველობები მრავალშვილიან ოჯახებს სთავაზობენ შეღავათებს კომუნალურ გადასახადებზე.

ევროკავშირის ბევრ ქვეყნებში სახელმწიფო გამოყოფს **ბავშვის დაბადებასთან დაკავშირებით ერთჯერად ფინანსურ დახმარებას**. მისი მიზანია ბავშვის დაბადებასთან დაკავშირებით ოჯახების ფინანსური წახალისება. ერთჯერადი ფინანსური დახმარების ოდენობა, როგორც წესი, აღემატება ოჯახის ფინანსური დახმარების ყოველთვიურ ოდენობას.

საქართველოში ოჯახის ერთჯერადი დახმარება ბავშვის დაბადებასთან დაკავშირებით არ არის გათვალისწინებული სახელმწიფო პროგრამით. იგი შესაძლოა შედიოდეს მხოლოდ ადგილობრივი თვითმმართველობების სოციალური დახმარების პროგრამებში და ისიც, უმრავლეს შემთხვევაში, სოციალურად დაუცველი ოჯახებისათვის.

ბავშვის მზრუნველობასთან დაკავშირებული დამატებითი ხარჯების დაფარვის მიზნით ევროკავშირის ზოგი სახელმწიფო (გერმანია, ფინეთი, შვედეთი და ნორვეგია) ახორციელებს ოჯახების დახმარებას. იგი გაიცემა 2 წლის განმავლობაში და ძირითადად გამოიყოფა ბავშვის 1-დან 3 წლამდე ასაკის პერიოდში. საქართველო-

ში სახელმწიფო არ ახდენს ოჯახის დახმარებას ბავშვის მზრუნველობასთან დაკავშირებით დამატებით ხარჯების ასანაზღაურებლად.

ოჯახის ფინანსური მხარდაჭერის ფარგლებში სახელმწიფო გარკვეულ **საგადასახადო შეღავათებს** აწესებს. მისი მიზანია ოჯახისათვის დაკისრებული საგადასახადო ვალდებულებების შემსუბუქება.

ევროკავშირის ქვეყნებში სახელმწიფო ბავშვის ყოლის გამო გარკვეულ თანხას განსაზღვრავს, რომელიც თავისუფლდება საშემოსავლო გადასახადისაგან. აღნიშნული შეღავათი ვრცელდება ბავშვის სრულწლოვანების ასაკის მიღწევამდე (18 წლამდე).

ასევე, სახელმწიფო აწესებს ოჯახის ერთობლივი შემოსავლის განსხვავებული დაბეგვრის სისტემას, რომელიც გულისხმობს ოჯახის ერთობლივი შემოსავლის გარკვეული ნაწილის საშემოსავლო გადასახადის დაბეგვრისაგან გათავისუფლებას. იგი დამოკიდებულის ოჯახის ერთობლივი შემოსავლის ოდენობაზე და ოჯახის წევრების რაოდენობაზე.

საქართველოში მსგავსი საგადასახადო შეღავათები არ არსებობს.

ოჯახის მხარდაჭერის ერთ-ერთ საშუალებას სახელმწიფო მიერ **ოჯახისა და სამუშაოს შეთავსებისათვის სათანადო შრომითი გარემოს ხელშეწყობა**. დამქირავებელი დაქირავებულს სთავაზობს დეკრეტული შვებულების ან ბავშვის მოვლისათვის საჭირო შვებულების სათანადო პირობებს, ასევე ეხმარება სამსახურში დაბრუნების შემდგომ ბავშვის აღზრდაში. ამ შემთხვევაში სახელმწიფოს მიზანია ოჯახისათვის სათანადო შრომითი პირობების შემუშავება, კერძოდ, ხელი შეუწყოს მშობლების მიერ სამუშაოსა და ოჯახის საქმეების შეთავსებას, რომ დარჩეთ ბავშვის აღზრდისათვის საჭირო დრო.

ევროკავშირის ბევრ ქვეყანაში ბავშვის მოვლისათვის შვებულებას აძლევენ ორივე მშობელს. შვებულების პერიოდის გადანაწილება ხდება მამაკაცსა და ქალს შორის შეთანხმების საფუძველზე. შვებულება შესაძლებელია გადანაწილდეს ორსულობისა და მშობიარობის შემდგომ პერიოდზე. მისი ხანგრძლივობა სხვადასხვა ქვეყანაში მერყეობს 12 კვირიდან - 26 კვირის ჩათვლით. შვებულების ანაზღაურების ოდენობა განისაზღვრება შვებულების მიმღები პირის ანაზღაურების ოდენობის 80%-100%-მდე.

საქართველოს შრომის კოდექსის 27-ე მუხლის თანახმად, ორსულობის, მშობიარობისა და ბავშვის მოვლის გამო შვებულების პერიოდის ხანგრძლივობამ, დასაქმებულის მოთხოვნის შემთხვევაში შესაძლოა შეადგინოს მაქსიმუმ 730 დღე, თუმცა ანაზღაურებადი შვებულების ხანგრძლივობა განისაზღვრება 183 კალენდარული დღით (26 კვირა), ხოლო მშობიარობის გართულების ან ტყუპის შობის შემთხვევაში - 200 კალენდარული დღით [9]. საქართველოს შრომის კოდექსი ადგენს ანაზღაურებადი შვებულების პერიოდზე გასაცემი ფულადი დახმარების ოდენობის ზედა ზღვარს - „არაუმეტეს 1000 ლარის ოდენობით.“ საქართველოს შრომის კოდექსის 28-ე მუხლის მიხედვით, „დასაქმებულს, თავისივე თხოვნით, უწყვეტად ან ნაწილ-ნაწილ, მაგრამ არანაკლებ წელიწადში 2 კვირისა, ეძლევა ანაზღაურების გარეშე შვებულება ბავშვის მოვლისთვის - 12 კვირის ოდენობით, სანამ ბავშვს შეუსრულდება 5 წელი.“ ანაზღაუ-

რების ოდენობის გაანგარიშებისათვის ითვალისწინებენ ორსულობის, მშობიარობისა და ბავშვის მოვლის ან ახალშობილის შვილად აყვანის გამო შვებულებაში გასვლის წინა თვის თანამდებობრივი სარგოს [9].

საქართველოს კანონმდებლობის მიერ განსაზღვრული ბავშვის მოვლის გამო ანაზღაურებადი შვებულების პერიოდის ხანგრძლივობა შეესაბამება ევროკავშირის ქვეყნებში არსებულ სტანდარტს, თუმცა, შვებულების პერიოდზე გასაცემი ფულადი დახმარების ოდენობის ზედა ზღვარის ოდენობა (1000 ლარი) ვერ უზრუნველყოფს ოჯახის ეფექტურ ფინანსურ დახმარებას. ამ მხრივ, შვებულების მიმღებ პირს უნდა ჰქონდეს უფლება მიიღოს შვებულების პერიოდში მიღებული ფინანსური დახმარება მის მიერ წინა თვის განმავლობაში მიღებული შრომითი ანაზღაურების ოდენობით, ზედა ზღვარის დადგენის გარეშე.

დასკვნა/რეკომენდაციები

საქართველოში არსებული ოჯახის მხარდაჭერის პოლიტიკა ვერ უზრუნველყოფს დემოგრაფიული პრობლემების მოგვარებისათვის სათანადო პირობების შექმნას. ამ მხრივ, მიზანშეწონილია გათვალისწინებულ იქნეს ევროკავშირის ქვეყნების გამოცდილება.

საქართველოში გავრცელებულია მხოლოდ ოჯახის ფინანსური დახმარება და ისიც ვერ აკმაყოფილებს ევროკავშირის ქვეყნებში არსებულ სტანდარტებს. საქართველოში არ გამოიყენება ოჯახის ფინანსური დახმარების ისეთი ღონისძიებები, როგორიცაა: ბავშვის დაბადებასთან დაკავშირებით ერთჯერადი ფინანსური დახმარება, ბავშვის მზრუნველობასთან დაკავშირებული ხარჯების დაფარვაში დახმარება და საგადასახადო შეღავათები.

ოჯახისა და სამუშაოს შეთავსების მიზნით, საქართველოს კანონმდებლობა ადგენს ბავშვის მოვლის გამო ანაზღაურებადი შვებულების უფლებას ორივე მშობლისათვის. აღნიშნული შვებულების პერიოდის ხანგრძლივობა შესაბამისობაშია ევროპულ სტანდარტებთან, თუმცა შვებულების პერიოდში გასაცემი თანხის ოდენობა ვერ აკმაყოფილებს ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებში არსებულ სტანდარტებს.

ოჯახის მხარდაჭერის პოლიტიკის გაუმჯობესების მიზნით მიზანშეწონილია:

- საქართველოში არსებული მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობის, შეზღუდული სახელმწიფო ბიუჯეტის გათვალისწინებით და შესაბამისად, სახსრების ეფექტურად გამოყენების მიზნით, მიზანშეწონილია სახელმწიფომ შეიმუშავოს დემოგრაფიული მდგომარეობის გაუმჯობესების ხელშეწყობის მიზნობრივი სახელმწიფო პროგრამა, რომელიც გათვლილი იქნეს დაბალ და საშუალო შემოსავლიან ოჯახებზე და გავრცელდება მთელი ქვეყნის მასშტაბით [8]. ასეთი სელექტიური მიდგომა უფრო მიზანშეწონილია ჩვენარი დაბალშემოსავლიანი ქვეყნისათვის, სადაც პროგრამაზე ისედაც მწირი თანხები იქნება გამოყოფილი და უმჯობესია ეს მწირი თანხები უფრო ხარჯთეფექტურად

დაიხარჯოს, ვიდრე ყველასათვის ერთნაირად როგორც შეძლებული ფენისათვის ასევე შედარებით ღარიბი ბენეფიციარებისათვის. საორიენტაციოდ ალებულ უნდა იქნას სოციალურად დაუცველი ფენების არსებული სია და შედარებით მაღალი სარეიტინგო ქულა (ან სოციალურად დაუცველი ფენების არსებულ სიაში არსებული პირები მთლიანად);

- დემოგრაფიული მდგომარეობის გაუმჯობესების ხელშეწყობის მიზნობრივი სახელმწიფო პროგრამა უნდა წარმოადგენდეს ერთიან სტანდარტს მთელი ქვეყნისათვის, როგორც მინიმალური საბაზისო პაკეტი. ცალკეულ რეგიონებს თუ რაიონებს უნდა მიეცეთ საშუალება რომ ამ საბაზისო პაკეტს დაამატონ მასში არშემავალი სერვისები და გაზარდონ თანხები. ასეთი მიდგომა უფრო მოქნილს გახდის პროგრამას, ასევე შესაძლებელი იქნება ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანიებისათვის სტიმულების მიცემა, მოტივაციის ამაღლება, კონკურენციის პრინციპების ჩადება და ა.შ. [8]
- ოჯახის ფინანსური დახმარების სახელმწიფო პროგრამა უნდა გავრცელდეს საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე მიუხედავად იმისა, აღნიშნულ რეგიონში წინა მე-2 და მე-3 წლის განმავლობაში დაფიქსირდა თუ არა წლიური მატების საშუალო დადებითი მაჩვენებელი;
- ოჯახის ფინანსური დახმარება უნდა ვრცელდებოდეს პირველი ბავშვის შეძენის მომენტიდან და მისი ოდენობა უნდა შეესაბამებოდეს ბავშვის საჭიროებებს. მიზანშეწონილია, ყოველთვიური დახმარება გაიცეს იმ ოდენობით, რომ მან ბავშვის გაჩენის შემთხვევაში, ბავშვის დაბადებასთან დაკავშირებით უზრუნველყოს ოჯახში ამ მიზნით განეული დამატებითი ხარჯების კომპენსირება. გათვალისწინებული იქნას დაბადებული ბავშვის რიგითობა. კერძოდ, მატერიალური სტიმულირება უნდა განხორციელდეს მეორე და, განსაკუთრებით კი, მესამე ბავშვის დაბადების შემთხვევაში. რადგანაც სწორედ მესამე ბავშვი უზრუნველყოფს მოსახლეობის გაფართოებულ კვლავწარმოებას, ხოლო მეოთხე და შემდგომი რიგითობის ბავშვების დაბადება ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესების შემთხვევაშიც კი, მათი სიმცირის გამო, არსებით გავლენას ვერ ახდენს შობადობის დონის ამაღლებაზე [5].
- ოჯახის ფინანსური დახმარების მიღების პერიოდი უნდა გრძელდებოდეს ბავშვის სრულწლოვანების ასაკის მიღწევამდე;
- სახელმწიფომ დახმარება უნდა გაუწიოს ოჯახს ბავშვის მზრუნველობასთან დაკავშირებული ხარჯების დაფარვაში;
- სახელმწიფომ მრავალშვილიან ოჯახებისათვის უნდა დაანესოს საგადასახადო შეღავათები, ასევე სოციალური შეღავათები კომუნალურ გადასახადებზე, სახელმწიფო ტრანსპორტით სარგებლობაზე, სახელმწიფო საგანმანათლებლო დაწესებულებებში სწავლის საფასურის გადახდაზე;
- ორსულობის, მშობიარობისა და ბავშვის მოვლის, ასევე ახალშობილის შვილად აყვანის გამო, შვებულების პერიოდში გასაცემი ფულადი დახმარების

ოდენობა უნდა განისაზღვროს დასაქმებულის შვებულებაში გასვლის წინათვის ანაზღაურების ოდენობის 100%-ით და გაუქმდეს შრომის კოდექსით დადგენილი ანაზღაურების ოდენობის ზედა ზღვარი (1000 ლარი).

ლიტერატურა:

1. საქართველოს მოსახლეობის 2014 წლის საყოველთაო აღწერის წინასწარი შედეგები. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. თბილისი, 2015.
2. თოთაძე ა. დემოგრაფიული სიკვდილის ქრონიკები. საქართველო და მსოფლიო. თბილისი, 2013.
3. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2011). World Population Prospects: The 2010 Revision, Volume I: Comprehensive Tables. ST/ESA/SER.A/313.
4. ზუნდაძე დ. საქართველოს მოსახლეობის დემოგრაფიული მდგომარეობა. სამეცნიერო ჟურნალი ქართული პოლიტიკა. ჟიული შარტავას სახელობის სახელმწიფო პოლიტიკის და მართვის სადოქტორო სკოლა. თბილისი, 2015.
5. თოთაძე ა. საქართველოს დემოგრაფიული პოლიტიკის კონცეფცია. თბილისი, 2012.
6. ცუხიშვილი ნ. თუშურაშვილი გ. ავალიშვილი ლ. ოჯახის მხარდაჭერის პოლიტიკა - ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოები და საქართველო. ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი. თბილისი, 2016.
7. საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 31 მარტის №262 დადგენილება „დემოგრაფიული მდგომარეობის გაუმჯობესების ხელშეწყობის მიზნობრივი სახელმწიფო პროგრამის დამტკიცების შესახებ“ მე-5 მუხლი, 1-ლი პუნქტი.
8. ვერულავა თ. რეცენზია სტატიაზე: ოჯახის მხარდაჭერის პოლიტიკა - ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოები და საქართველო. ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი. თბილისი, 2016. <https://idfi.ge/public/upload/IDFI/IDFI/verulava.pdf>
9. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2006 წლის 25 აგვისტოს ბრძანება №231/ნ-ის „ორსულობის, მშობიარობისა და ბავშვის მოვლის, ასევე ახალშობილის შვილად აყვანის გამო შვებულების ანაზღაურების წესის“ შესახებ.
10. Verulava T., Kalandadze T. Health Care System in Georgia. Metsniereba. Tbilisi, 2001.

Family Support Policy in Georgia

Tengiz Verulava

Doctor of Medicine, Professor

Director of Health and Insurance Institute

Ilia State University

tengiz.verulava@iliauni.edu.ge

In recent decades in Georgia there is in a difficult demographic situation. According to the 2014 population census, the size of population in Georgia accounted for 3 729 635 people. It should be noted that according to the 2002 census the size of Georgia's population was 4, 371 535 people. Thus, compared with the 2002 census the size of the population of Georgia is reduced by 14.7%. According to the researches conducted by the United Nations, the population of Georgia will be reduced to 2,985 000 people by 2050 (by 32% as compared with 2014) in the case of maintaining existing demographic trends. The severe demographic situation in Georgia is caused by low birth rates, the increase of death rate, population aging tendency. Such demographic condition in the country is conditioned by the poor economic situation, high level of unemployment and migration, also the high rate of abortions. Given this, it is important to develop appropriate public policy. Family support policy includes the implementation of such measures as: financial support and assistance to the family, creating appropriate environment for integrating work and family.

Keywords: Family support; demography; birthrate; population aging.

JEL Codes: J10, J11, J12, J13